RAPPORT 1 - FEBRUAR 2013

vestlandsindeks™

KVARTALSVIS FORVENTNINGSINDEKS FOR VESTLANDSK NÆRINGSLIV

Inn med mer og bedre vei

- ut med tog

PRIORITET NR. 1: FERGEFRI E39
STERKT SIGNAL

Fergefri E39, bedre veiforbindelser i egen region og bedre innfartsårer til byene ønskes mest av bedriftene i vest.

STABIL OPTIMISME
INVESTERINGSVEKST

7 av 10 vestlandsbedrifter ser lyst på fremtiden.

TJENESTESEKTOREN OPP
INDUSTRI TREKKER NED

Økt fremtidstro og spesielt tjeneste-sektoren ser etterspørselsvekst.

RAPPORTEN UTBARBEIDES AV: SparebankenVest respons

VESTLANDSINDEKS.NO

Fakta om Vestlandsindeks

Vestlandsindeks er en kvartalsvis temperaturmåler for næringslivet på Vestlandet utarbeidet av Sparebanken Vest i samarbeid med Respons Analyse, og ble første gang presentert februar 2012.

Dette er den femte utgaven av Vestlandsindeks, og undersøkelsen ble gjennomført blant 700 bedrifter i perioden 11. til 22. januar. Bedriftene er tilfeldig utvalgt blant bedrifter med mer enn to ansatte, fordelt på 200 bedrifter i Rogaland, 200 bedrifter i Hordaland og Møre og Romsdal og 100 i Sogn og Fjordane. Respondentene blir spurt om viktige indikatorer som for eksempel etterspørsel, sysselsetting, investering og markedsutsikter de tre foregående månedene og hvordan de forventer at utviklingen skal bli det neste halvåret.
Vestlandsindeks kan være mellom 0 og 100. Et tall over 50 indikerer at bedriftene har et positivt syn på den økonomiske situasjonen og utviklingen, mens et tall under 50 indikerer pessimisme.

For fjerde kvartal 2012 viser Vestlandsindeks en sanntidsindeks på 65 og en fremtidsindeks på 69. Tilsvarende tall for fjerde kvartal 2012 var 65 og 68.
Dette kvartalet har vi i tillegg spurt de 700 bedriftslederne hvilke faktorer som vil ha særlig positive effekter for bedriftene dersom de inntreffer før nyttår.

I april kommer regjeringens forslag til Nasjonal Transportplan (NTP) for 2014-2023, og den politiske debatten preges av støtte og motstand til de mange prosjektene som konkurrerer om å komme gjennom nåløyet i Stortinget.
Samferdselsminister Marit Arnstad har uttalt at et av hovedmålene i transportpolitikken er å bedre framkommeligheten og å redusere avstandsulempene for å styrke konkurransekraften i næringslivet. Med dette bakteppet har Vestlandsindeks 1/2013 spurt 700 bedriftsledere på Vestlandet hvilke samferdselsprosjekter de helst ser realisert.
Til å kommentere funnene i undersøkelsen har vi fått innspill fra professor i sammenlignende politikk og valgforsker Frank H. Aarebrot ved Universitetet i Bergen.

Inn med vei – ut med tog

Fergefri E39, bedre veiforbindelser i egen region og bedre innfartsårer til byene står øverst på bedriftenes ønskeliste.

Vestlandsindeks 1/2013 har bedt bedriftene om å angi hvilke av i alt 11 samferdselsprosjekter som vil være en fordel for dem om ble iverksatt. Figur 1 oppsummerer svarene.

1. Disse samferdselsprosjektene ønsker bedriftene skal bli realiert:

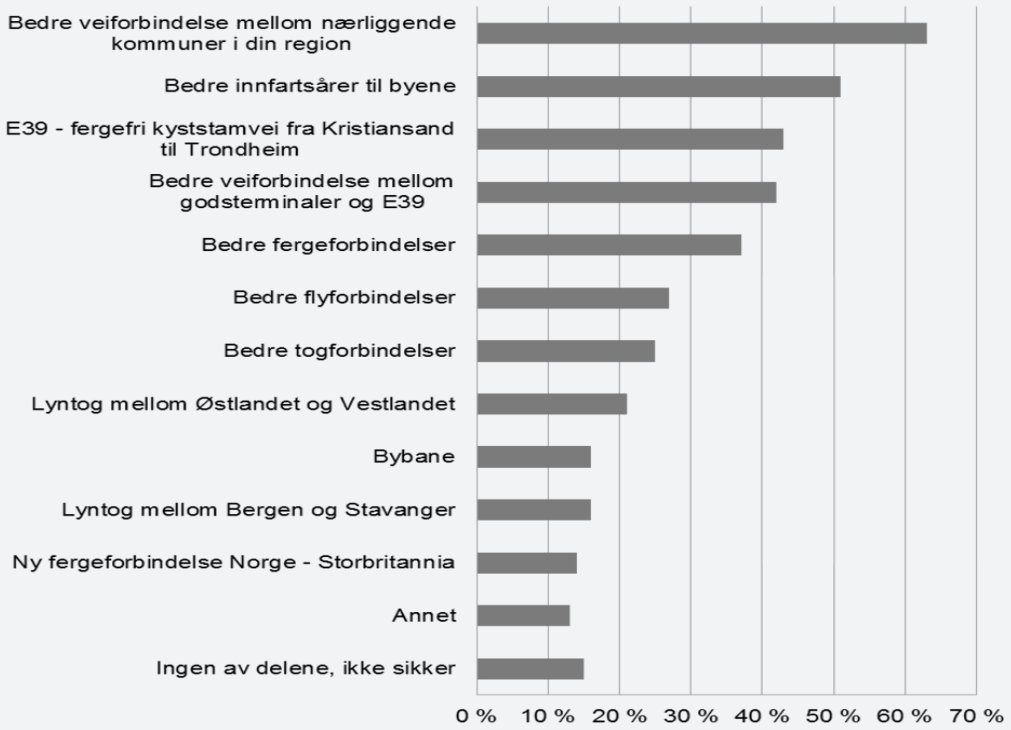

Forsidefoto: Colourbox

- At vestlandsbedriftene ønsker bedre veiforbindelser til nabokommunene (63 %) er forståelig. Mye av verdiskapningen på Vestlandet skjer i mindre tettbygde strøk hvor innsatsfaktorer, salgsmarkedet og arbeidskraften kommer fra nærliggende områder, sier Frank H. Aarebrot, professor i sammenlignende politikk ved Universitetet i Bergen.

Det er flest bedrifter innen jordbruk, skogbruk og fiske (79 %) samt overnattings- og serveringsvirksomheter (83 %) som ønsker bedre veiforbindelser i egen region, og forekomsten av bedriftene som ytrer slike ønsker befinner seg i større grad utenfor de store byene. Bedre innfartsårer til byene kommer også høyt på ønskelisten, og naturlig nok befinner mange av disse bedriftene seg i byene Bergen (56 %) og Stavanger (58 %). Bedriftene i mer desentraliserte strøk ser imidlertid også et behov for bedre veier inn til byene, og mer enn en tredjedel av bedriftene i Sogn og Fjordane, og halvparten av bedriftene i Hordaland utenom Bergen uttrykker ønske om bedre veier inn til byene. Målt i antall ønsker skiller transportbedrifter og overnattings- og serveringsvirksomheter seg ut, noe som indikerer at det er disse som har størst utfordringer med den eksisterende infastrukturen.

Prioritet nr 1: Fergefri E39

Samferdselsminister Arnstad har allerede varslet at når NTP skal vedtas i Stortinget 18. juni 2013 er det helt sikkert mange som kommer til å bli skuffet over ressurstildelingen og prioriteringen de folke-valgte har gjort for samferdsels-Norge. Politikk handler om å prioritere og Vestlandsindeks har derfor bedt vestlandsbedriftene om å sette seg i politikernes rolle og prioritere det samferdselsprosjektet som vil gi best effekt på bedriften dersom det blir realisert.

Frank Aarebrot
Foto: Universitetet i Bergen

- Den delen av undersøkelsen er interessant lesning og viser at når du tvinger bedriftene til å prioritere så endrer svarene seg ganske mye, og vi ser at bedriftene har et tydelig ønske om at en fergefri E39 skal komme, sier Aarebrot.

De tre mest ønskede prosjektene er:
1) E39 – fergefri kyststamvei fra Kristiansand til Trondheim (22 %),
2) bedre veiforbindelse mellom nærliggende kommuner i egen region (18 %) og
3) bedre innfartsårer til byene (11 %).
Se figur 2.

2. Hvis bedriftene må prioritere ett samferdselsprosjekt:

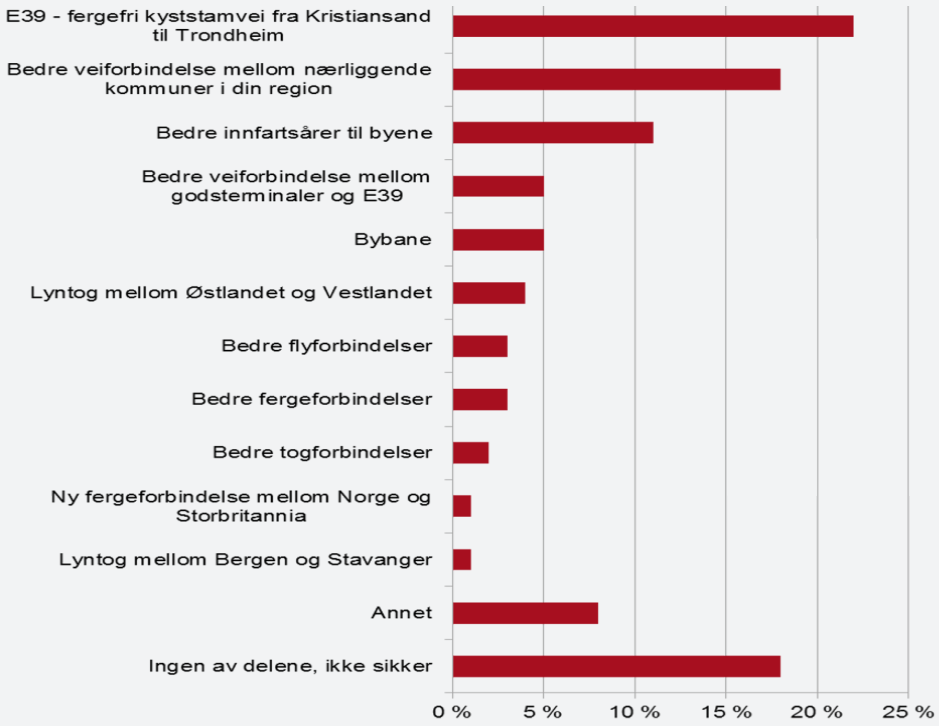

- Jeg er i grunnen ikke overrasket over at såpass mange bedriftsledere svarer at de prioriterer utbygging av fergefri E39, sier Aarebrot. - Det er også sett fra et samfunnsøkonomisk perspektiv en veldig fornuftig utbygging, og svarene i undersøkelsen er et ganske tydelig signal til Stortinget om hva næringslivet på Vestlandet ønsker, sier Aarebrot.

- Jeg tror at dersom fergefri kyststamvei blir realisert vil det være en styrke for hele Vestlandet. Da kan Vestlandet klare å unngå det jeg kaller for "Oslo-fenomenet" med stadig større fortetning i og rundt storbyene og et enormt press på innfartsårene. Det fenomenet er verken ønskelig for bedrifter, arbeidstakere eller miljøet. En fergefri E39 langs kysten kan bety at industri og næringsutvikling kommer til å være fysisk lokalisert langs veien og hele kysten, altså utenfor storbyene. På den måten får Vestlandet opprettholdt sitt spredte bosettingsmønster og det kan stimulere til økt utvikling og økonomisk verdiskapning.

- Skal jeg anbefale myndighetene noe dersom denne utbyggingen blir realisert så må det være å ha to byggetrinn og starte opp med strekningen mellom Bergen og Stavanger, for den vil gi størst økonomisk uttelling. Videre ville jeg personlig gått en runde til når det gjelder trasévalget i Sogn og Fjordane og revurdert om man burde legge veien også innom Florø og Måløy, sier Aarebrot.

Aarebrot mener det er flere interessante momenter å trekke ut fra statistikken.
- Vi ser at 30 prosent av bedriftene i Møre og Romsdal og 26 prosent av bedriftene i Sogn og Fjordane ønsker fergefri E39 mot bare 16 og 19 prosent i henholdsvis Bergen og Stavanger. Det kan ha sammenheng med at bedriftene er etablert langs denne aksen allerede, og at bedriftene i storbyene ikke er like avhengige av denne transportstrekningen som de er i utkantstrøk. Både Bergen og Stavanger har allerede tilgang til jernbane, flyplass, havn- og godsterminaler så de kan i grunnen klare seg relativt godt uten. Skal derimot bedriftene i regionene opprettholde konkurransekraften i fremtiden må infrastrukturen holde tritt med utviklingen. Bedret veiforbindelse mellom byer og regioner tjener i så måte næringslivet i regionene mest.

- Det er annerledes stilt med bedrifter i Sogn og Fjordane for eksempel. Der er veiforbindelsen E39 en av fylkets hovedtransportårer, og god infrastruktur vil være avgjørende for å sikre både positiv næringsutvikling så vel som spredt bosetting, heter det fra Aarebrot.

Undersøkelsen viser også at ønsket om fergefri E39 er sterkest hos de større bedriftene og blant eksportbedrifter. Mindre bedrifter som produserer for hjemmemarkedet ønsker i større grad at det prioriteres bedre veiforbindelser mellom nærliggende kommuner.

Lav interesse for jernbane

Undersøkelsen er imidlertid skuffende lesning for jernbaneentusiastene på Stortinget, fastslår Aarebrot. Bare fire prosent av bedriftslederne i undersøkelsen ønsker lyntog mellom Øst- og Vestlandet. To prosent ønsker bedre togforbindelser generelt, mens kun en prosent ønsker lyntog mellom Bergen og Stavanger.

- Sistnevnte kan ha sammenheng med at dette er en mer umoden tanke, men jeg tror at et lyntog mellom Bergen og Stavanger kan løse noen av de samme utfordringene som løses ved en utbygging av E39, sier Aarebrot.

Ønsket om mer eller bedre jernbane ser også ut til å være et byfenomen: Majoriteten av bedriftene som ønsker bedre jernbane ligger i strøk hvor det allerede i dag er tilgang til jernbane.

Aarebrot peker på at tilhengere av utbygging av jernbanen på Vestlandet har vært spredt i sin argumentasjon, og har snakket om mange ulike utbyggingsprosjekter samtidig. Dette kan ha svekket befolkningens entusiasme om storstilt jernbaneutbygging i vest.

- Med den svake oppslutningen bedre jernbanenett får blant vestlandsbedriftene kan Østlandet og politikerne med god samvittighet starte opp utbyggingen av intercity-triangelet mellom Oslo-byene, så lenge utbyggingen av E39 og veier i vest prioriteres samtidig, sier Aarebrot.

Fly for forretningsreisende

Bedre flyforbindelser får ikke spesielt stor oppslutning hos bedriftsledere med kun 3 prosent. Majoriteten av de tre prosentene er enten eksportbedrifter eller bedrifter som arbeider innenfor tjenesteytende fag eller eiendom. Ikke overraskende er det flest bedrifter i Sogn og Fjordane som ønsker bedre flyforbindelser, ettersom det er fylket med de dårligste flyforbindelsene i dag.

Bybane har allerede blitt etablert i Bergen, og utbyggingen fortsetter. 11 prosent av Bergensbedriftene ønsker seg mer bybane, mens 14 prosent av Stavangerbedriftene ønsker bybane. Utenfor storbyene er interessen for bybane, ikke overraskende, liten.

Bryr seg om samferdsel

Undersøkelsen viser at 93 prosent av vestlandsbedriftene bryr seg om samferdsel og mener at samferdsel generelt er viktig for utviklingen for næringslivet på Vestlandet, mens 77 prosent svarer at god samferdsel er viktig for sin egen bedrift. Det tyder på at god infrastruktur ikke bare er viktig for hver enkelt bedrift, men også kan være avgjørende for konkurransekraften til hele regionen.

Stødig, god utvikling og tjeneste-leverandører trekker optimismen videre opp

Vestlandsindeks 1/2013 viser at vestlandsfylkene fremdeles er preget av optimisme og har et positivt syn på fremtiden med en nåtidsindeks på 65 og en fremtidsindeks på 69 prosent (se figur 3). Med andre ord; Vestlandsbedriftene er tilfredse med situasjonen i dag og forventer at de gode tidene fortsetter. Fem kvartaler med datainnsamling i en tid hvor internasjonal uro og svak vekst har preget store deler av verdensøkonomien har vist at vestlendingene er stabilt optimistiske. Nærmere 70 prosent av bedriftene på Vestlandet melder om positive forventninger til fremtiden. Kun 3 prosent har negative forventninger om tiden som kommer. Undersøkelsen styrker således oppfatningen om at norsk økonomi går godt, og er i mindre grad påvirket av den svake utviklingen internasjonalt.

3. Vestlandsindeks over tid

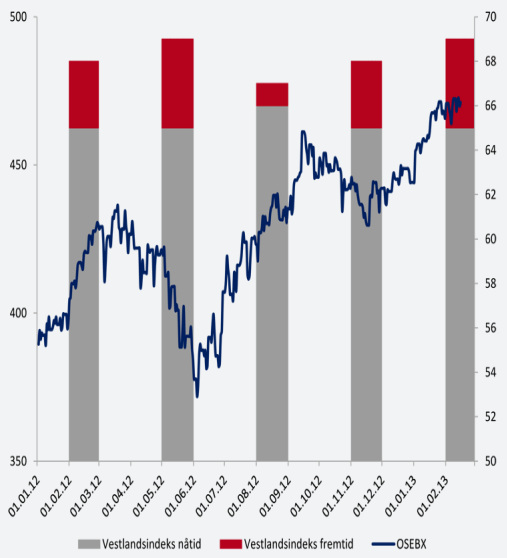

Rogaland, og da spesielt Stavanger, er som i tidligere utgaver av Vestlandsindeks mest positiv til fremtiden, noe som forsterker inntrykket av at Norge og Vestlandet er "oljesmurt" (se figur 4).

4. Optimisme i de ulike regioner

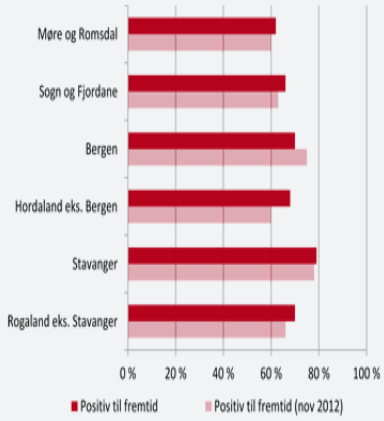

Det er nemlig oljerelatert industri sammen med bygg- og anleggssektoren som særskilt bidrar til at Vestlandet preges av høy aktivitet og sterk vekst. I 2012 var oljeinvesteringene på et rekordhøyt nivå, og det gis også høye anslag for oljeinvesteringer inneværende år. Dette gir store ringvirkninger for Vestlandet, da mange vestlandsbedrifter tilhører petroleumsnæringen eller leverer varer og tjenester til sektoren. Som tidligere er det også denne gang byene som fører an med flest optimister. Det er generelt små endringer fra forrige måling, men vi kan se en liten bedring i de fleste regionene med unntak av Bergen.

Tjenestesektoren på fremmarsj

Selv om Vestlandsbedriftene samlet sett er optimistiske til fremtiden er det forskjeller mellom de ulike bransjene. Vestlandsindeks 1/2013 indikerer at tjenestesektoren er på fremmarsj, mens optimismen i blant annet industrien er noe lavere.

I tjenestesektoren ser vi betydelig flere optimister nå enn ved forrige måling. Dette er tilfelle for alle bransjene i tjenestesektoren, herunder "Overnatting og servering", "Informasjon og kommunikasjon", "Finans og fast eiendom", "Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting" og "Forretningsmessig og annen tjenesteyting". Vestlandsindeksen viser at utviklingen i tjenestesektoren er blitt markant bedre siden forrige måling i fjerde kvartal 2012, og tjenesteyting rettet mot næringslivet venter at veksten fortsatt

holdes oppe. Dette samsvarer også med resultatene i Regionalt Nettverk 4/2012.
Vi ser at bransjen "Industri, kraft og oljeutvinning" har utviklet seg negativt fra forrige rapport. Mens hele 73 prosent var optimistiske i forrige måling, svarer bare 59 prosent at de nå ser positivt på fremtiden. Et fall i bransjeindeksen kan sees i sammenheng med lavere vekst i tradisjonell industri.

5. Optimisme fordelt etter næringer

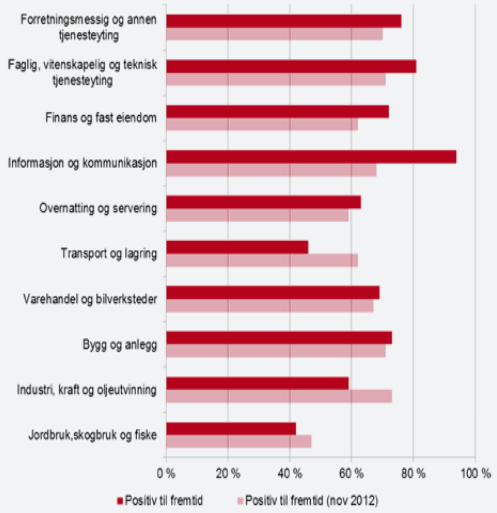

Vestlendingene fremdeles med blikket rettet mot Europa

6. Andel positive bedrifter fordelt etter eksportdestinasjon

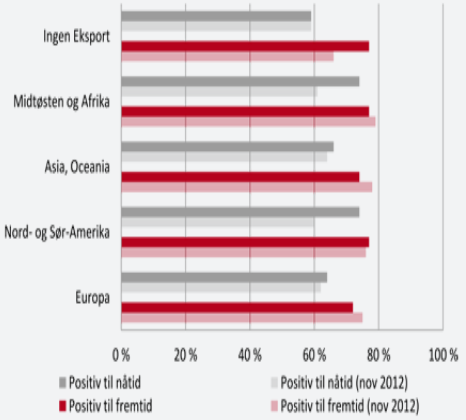

Vestlandsindeks 1/2013 viser at eksportbedriftene, uavhengig av destinasjonsmarked, er mer positive til dagens situasjon enn de var i forrige måling. Spesielt oppleves dagens økonomiske situasjon som bedre blant bedrifter som eksporterer til USA. Dette kan skyldes at sannsynligheten for et tilbakeslag i amerikansk økonomi er redusert, noe som igjen skyldes at amerikanske husholdninger har redusert sin gjeld betydelig, og at både arbeidsmarkedet og boligmarkedet viser tegn til bedring.

Situasjonen i eurosonen er fremdeles svært usikker, og landene står overfor store utfordringer. Bedriftene som eksporterer til Europa er imidlertid optimistiske. Europa er vår viktigste eksportdestinasjon, men det er interessant å merke seg, at i følge Norsk Industri, er Europas andel av fastlandsbedriftenes eksport for første gang på mange år under 70 prosent. Imidlertid bekrefter Vestlandsindeksen at Europa fremdeles er Vestlandets viktigste handelspartner da hele 88 prosent av eksportbedriftene angir Europa som en av sine handelspartnere.

Oppsummert er det liten forskjell i fremtidsforventningene til eksportbedriftene og til bedriftene som opererer i hjemmemarkedet. Dette kan skyldes eksport til flere markeder, nisjeprodukter og mindre konjunktursensitive produkter, men også at flere bedrifter på Vestlandet retter seg mot petroleumsindustrien. For eksempel står eksport av petroleumsprodukter for over halvparten av Rogalands tradisjonelle vareeksport (vareeksport utenom råolje og naturgass i gassform), ifølge SSB.

7. Andel bedrifter som opplever vekst i etterspørselen

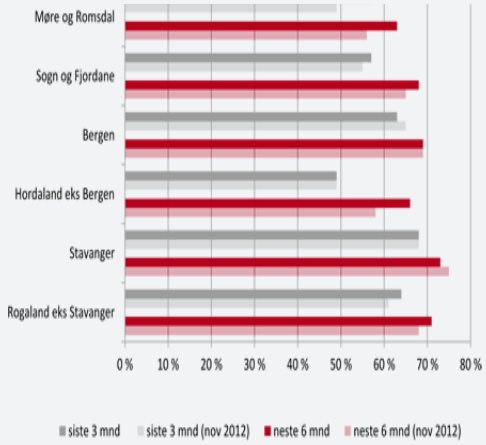

To tredjedeler av bedriftene melder, som i forrige Vestlandsindeks, om etterspørselsvekst, og det forventes ytterligere etterspørselsvekst de neste seks månedene. Til forskjell fra forrige rapport ser vi at det er regionene utenom byene som rapporter etterspørselsøkning. I byene Bergen og Stavanger er det mindre endringer. For Vestlandet som helhet venter nærmere 70 prosent noe høyere etterspørsel fremover relativt til den foregående tremånedersperioden.

Blant bransjene, skiller tjenesteytende næring seg ut, hele 69 prosent av bedriftene innen "Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting" melder om betydelig vekst, og 79 prosent har økte forventninger fremover.

8. Investeringsnivået

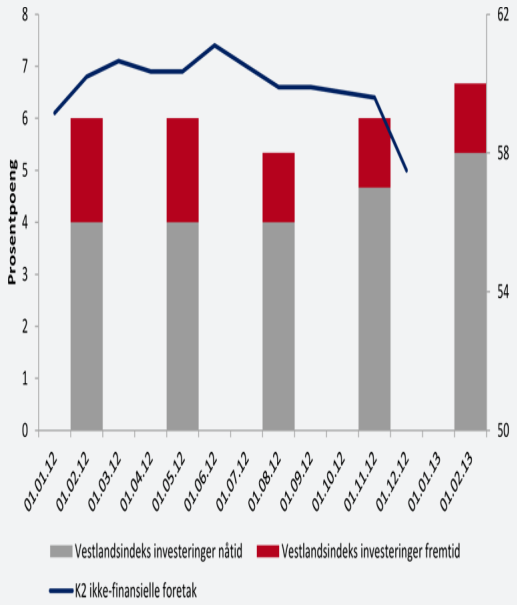

Det har vært mindre bevegelser i investeringstakten til bedriftene på Vestlandet sammenlignet med forrige måling. Overordnet har en av tre gjennomført investeringer siste tre måneder. Det er i Rogaland utenom Stavanger, vi ser at flest bedrifter har økt investeringene sine; 35 prosent av bedriftene har gjennomført investeringer siste tre måneder mot 27 prosent i fjerde kvartal. I Stavanger ser man en nedgang på 5 prosent, fra 20 prosent til 25 prosent. Vi ser også at færre av bedriftene i Møre og Romsdal og Hordaland utenom Bergen har gjennomført investeringer de siste tre måneder mot perioden før. I Bergen ser man imidlertid at bedriftene har økt sine investeringer, det samme gjelder for Sogn og Fjordane.

Det rapporteres imidlertid om økende fremtidig investeringslyst i alle fylker. Høyest investeringslyst finner vi i Sogn og Fjordane og Hordaland utenom Bergen hvor hele 38 prosent sier de vil investere i løpet av det neste halvåret. Rogaland utenom Stavanger følger tett etter hvor 37 prosent melder om investeringsvekst i samme periode. I storbyene Bergen og Stavanger ventes det derimot en lavere investeringstakt fremover enn det som var forventningen ved forrige måling. Av bransjene skiller "Transport og lagring" seg positivt ut. Her melder 52 prosent av bedriftene om økte investeringer i de neste seks måneder, mens målingen for de øvrige bransjene ligger rundt 30 prosent.

Begrenset tilgang til kapital ser heller ikke ut til å være et problem for investeringslysten til vestlandsbedriftene. Dette kommer frem i Vestlandsindeks 1/2013, noe som står i kontrast til SSB sin siste publisering av kredittindikatoren K2 som viste redusert kapitaltilgang til næringslivet. Selv om vestlandsbedriftene ikke melder om begrenset tilgang til kapital som et problem i Vestlandsindeks 1/2013, er det kjent at flere banker melder om mer restriktive utlånsregimer, slik at dette potensielt kan bli en utfordring fremover.

9. Utvikling i lønnsomhet

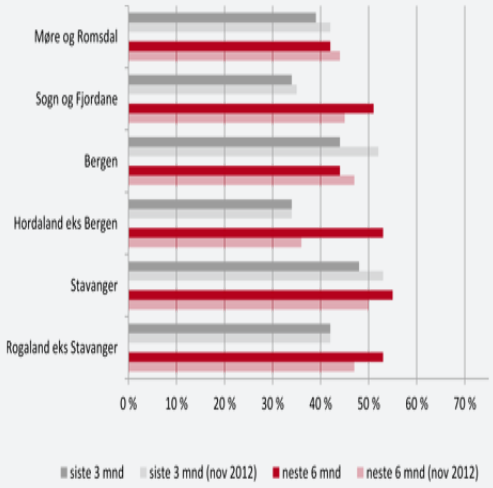

Totalt sett melder bedriftene om uendret eller noe svakere utvikling i lønnsomheten de tre siste månedene. Selv om vi ser noe svakere nåsituasjon enn ved forrige måling, melder de fleste bedriftene at de forventer bedret lønnsomhet i de neste seks månedene. Det er ingen bransjer som skiller seg ut, men vi ser at det er spesielt de bedriftene som eksporterer til Asia og Oceania som melder om en betydelig bedring i lønnsomheten.

10. Andel bedrifter som opplever økt antall årsverk

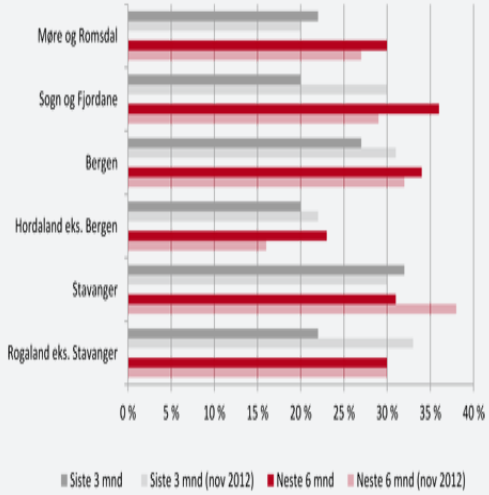

Flere av bedriftene på Vestlandet melder om kapasitetsproblemer, og andelen som meldte om kapasitetsproblemer gikk opp fra 26 prosent i forrige måling til 30 prosent i denne målingen. Det er fortsatt tilgang til faglært arbeidskraft som er spesielt vanskelig. Hele 66 prosent svarer at de har problemer med å skaffe faglært arbeidskraft. Kapasitetsproblemene reflekteres også i arbeidsledighetsratene, som er svært lave i vestlandsfylkene. I både Rogaland og Sogn og Fjordane var ledigheten på 1,7 prosent i desember, mens den i Hordaland var på 1,9 prosent. Dette er under landsgjennomsnittet på 2,4 prosent.

Sysselsettingsveksten er svak og litt lavere enn ved forrige rapport. I Vestlandsindeks 1/2013 rapporterer 23 prosent om økt antall årsverk siste tre måneder, mot 28 prosent i forrige publisering. Bedriftene i Stavanger og Bergen er de som melder om størst sysselsettingsvekst, og det er de større bedriftene som ansetter. Fremover er det også de større bedriftene som rapporterer om økning i antall årsverk. Samtlige næringer forventer å øke antall årsverk, men høyest andel er innen "Informasjon og kommunikasjon", "Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting" og "Bygg- og anlegg".

Prisene tikker fortsatt oppover

Undersøkelsen viser at 23 prosent av bedriftene har økt utsalgsprisene i løpet av de siste tre månedene, og 32 prosent melder om at de vil øke prisene det neste halve året. Blant dem som venter økte utsalgspriser svarer hele 78 prosent at det er på grunn av økte kostnader, og størst er andelen i næringene "Varehandel, bilverksteder" og "Industri, kraft og oljeutvinning". På spørsmål om hvilke kostnader som forventes å øke svarer 64 prosent av bedriftene høyere pris på innkjøp. Dette kan ha sammenheng med økte priser på drivstoff og andre råvarer. 49 prosent nevner høyere lønnskostnader som årsak til kostnadsveksten.

18 prosent av bedriftene forventer økte utsalgspriser på grunn av økt etterspørsel. Av de som nevner økt etterspørsel som hovedårsak til økte priser er det spesielt de største bedriftene som skiller seg ut.
30 prosent av bedriftene rapporterer at de vil ha kapasitetsvansker dersom etterspørselen øker. Spesielt er dette fremtredende i bransjene "Bygg og anlegg" og "Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting".

VESTLANDSINDEKS.NO

SparebankenVest respons